

ІНТЕРВ'Ю З Д-Р ВОЛОДИМИРОМ МЕЗЕНЦЕВИМ ПРО ЦЬОГОРІЧНІ РОЗКОПКИ У БАТУРИНІ

Лист до редакції «Гомону України»

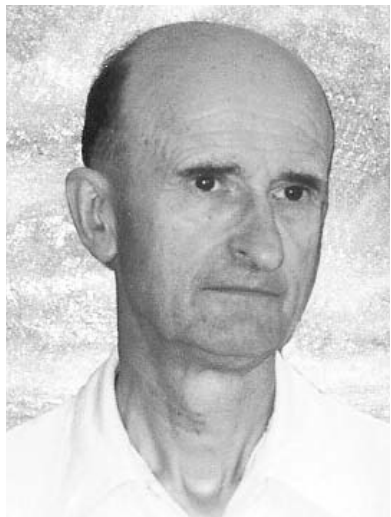
Шановні пане д-р Олеже Романишин, пані Софіє Сосняк та пане Михайле Гуцмане!

Радо вітали у Батурині д-р Володимира Мезенцева, який привіз декілька примірників Вашої газети, де надруковані статті працівників нашого Національного історико-культурного заповідника "Гетьманська столиця". Щиро дякуємо Вам за ці публікації та передачу нам авторських примірників. Вони поповнять бібліотеку заповідника.

Вже завершилися літні розкопки у Батурині. Заповідник "Гетьманська столиця" є дуже вдячний українцям Канади й Америки за щедру багаторічну підтримку цих досліджень і пропонує оприлюднити нижчеподане інтерв'ю у Вашій авторитетній газеті.

З повагою до Вас,

*Наталія Сердюк
завідувач відділу науково-просвітницької роботи
Батуринського заповідника*

Володимира та Роман Василичини (Філядельфія), щедрі благодійники Батуринського проекту.

Вже дванадцятий рік українські та канадські археологи й історики провадять розкопки у м. Батурині Чернігівської області, яким всебічно сприяють дирекція і співробітники місцевого Заповідника "Гетьманська столиця". Наприкінці розкопок у серпні я провела інтерв'ю з співкерівником Батуринської українсько-канадської археологічної експедиції д-р Володимиром Мезенцевим.

Академічний життєпис. В. Мезенцев є спеціалістом з історії, археології та архітектури середньовічної та ранньомодерної України й Візантії. Закінчив Київський університет з відзнакою. Працював науковим співробітником у Інституті історії України Національної академії наук України у Києві і там здобув науковий ступінь кандидата історичних наук – еквівалент Ph. D. Закінчив пост-докторські студії в Українському Дослідному Інституті Гарвардського університету і працював науковим дослідником у Понтифікальному Інституті Середньовічних Студій Торонтського університету.

У 2000-08 рр. викладав курс з слов'янської цивілізації на славістичному відділі Торонтського університету. Читав також курси з українського середньовічного мистецтва в цьому університеті та візантійської й української церковної архітектури в Інституті ім. Митрополита Андрія Шептицького при університеті св. Павла в Оттаві

та в літній школі Українського Католицького Університету (Унівська Лавра на Галичині, 2000 р.).

Досліджував походження й розвиток міст чернігівського князівства, церковну та палацову архітектуру княжого Києва і Чернігова, історію та археологію козацько-гетьманської держави, архітектуру, будівельну й декоративну техніку українського барокко, а також візантійські та західноєвропейські впливи на мистецтво України-Руси. Автор 197 наукових і науково-популярних публікацій з цієї тематики та багатьох статей в електронних виданнях українською й англійською мовами.

З 2001 р. організував українсько-канадську археологічну експедицію, яка щоліта провадить розкопки у Батурині. Є співкерівником Батуринської експедиції і розбудовує та рекламує цей проект у Канаді та Америці. 2002 р. призначений науковим працівником Канадського Інституту Українських Студій (КІУС) Альбертського університету, Едмонтон і Торонто, відповідальним за українсько-канадські археологічні дослідження у Батурині та публікацію їх здобутків. У 2009 р. призначений виконавчим директором Батуринського проекту від канадської сторони.

Н. С. Вивчення, збереження та популяризація старожитностей Мазепиної столиці стали можливими лише після вста-

новлення незалежної України. 1994 р. було засновано Державний (з 2008 р. – національний) заповідник «Гетьманська столиця» для збереження пам'яток історії і культури, розвою краєзнавчого та інших музеїв, науково-просвітницької й видавничої діяльності у Батурині. В 1995-97 рр. археологи з Чернігівського національного університету розпочали там розкопки коштом благодійника Володимира Олещинського. Наступні два роки за браком фондів розкопки не велись. 2000 р. ігуменя Батуринського Микола-Крупницького монастиря Дорофея фундувала розкопки на терені своєї обителі. Попередній президент України Віктор Ющенко щедро фінансував археологічні дослідження гетьманської столиці у 2005-09 рр. З того часу дотепер Чернігівська обласна державна адміністрація (голова д-р Володимир Хоменко) виділяє субсидії на розкопки у Батурині кожного року. Однак без допомоги українців у Північній Америці понад десятилітні безперервні історико-археологічні студії міста та регулярна публікація їх матеріалів, очевидно, були б неможливими. Від імені Батуринського заповідника щиро дякуємо спонсорам та жертводавцям на ці дослідження у Канаді та ЗСА.

В. М. Безперечно, підтримка Батуринського проекту діяльною є вирішальною, особливо за теперішнього президента, коли державне фінансування великою мірою скоротилося з 2010 р. За правління Леоніда Кучми українська держава вза-

Зліва: Наталія Сердюк, Зенон Когут та його дружина Зоряна, науковець заповідника Марина Герасько і Володимир Мезенцев у Музеї археології Батурина.

Дослідний Інститут «Україніка» (президент мгр Орест Стеців), Крайова Управа Ліги Українців Канади (голова мгр Орест Стеців), Крайова Управа Ліги Українців Канади (голова Адріана Буйняк-Виллсон), Фондація «Прометей» (голова мгр Марія Шкамбара), Фондація Кредитової Спілки «Будучність» (голова Богдан Лецишин, персональна подяка менеджерці кадрів Христині Бідяк та ексекутивній директорці фондації Галині Винник), Фондація ім. Олега Ольжича в Канаді (голова Марія Підкович), Українська Кредитова Спілка (головний управитель Тарас Підзамецький), ук-

та Український Музей ім. Патріярха Мстислава при Українській Православній Церкві у Америці в м. Бавнд-Бруці у Нью-Джерзі (директорка Наталія Гончаренко). На жаль, в інтерв'ю неможливо вмістити довгий список імен усіх приватних осіб з Канади й Америки, котрі роками складають пожертви на розкопки у Батурині, але я з вдячністю відзначаю цих високоповажних доброчинців у моїх довших публікаціях та публічних доповідях.

Особлива подяка належить редакції «Гомону України» (Софії Сосняк і Михайлові Гуцманові), її головному редакторові

Культурному Центрі Торонта. З приємністю відзначу, що минулого року мгр О. Стеців заступав фонд для збору коштів на цей проект при його Інституті «Україніка».

Н. С. Як широко у світі Ви поширюєте відомості про дослідження Батурина?

В. М. Дослідники Батурина регулярно інформують про результати археологічних, історичних, архітектурно-мистецьких та фізико-антропологічних студій гетьманської столиці в публікаціях, вебсайтах, презентаціях на університетських семінарах і конференціях, лекціях перед студентами й громадами, документальних фільмах, телепередачах, радіо, пресових та відео інтерв'ю і рекламують цей проект у Канаді, Америці, Україні та інших країнах. Щороку його керівники публікують у середньому 30 академічних та науково-популярних ілюстрованих статей українською й англійською мовами здебільше про відкриття останніх розкопок. В 2001-12 рр. вони з'явилися у збірках наукових праць, університетських бюлетенях, журналах, газетах і брошурах Канади, ЗСА, України, Італії, Англії, Австралії, Німеччини, Угорщини, Польщі й Білорусі. Найбільше статей, звітів і повідомлень видається канадськими учасниками проекту в Північній Америці та Україні – приблизно 17-20 публікацій на рік.

У 2002-06 рр. на запрошення місцевих українців і славістів я зробив семінарські доповіді про Батуринський проект в університетах Оттави, МекГіллському в Монреалі, Манітобському у Вінніпегу, Українському Дослідному Інституті Гарвардського університету, Колумбійському університеті в Нью-Йорку, Мічиганському в м. Ен-Арбор, Мічиган, та Вейнському університеті у Детройті, Історичному музеї в Стокгольмі

• Інтерв'ю... стор. 7

Зрубні надбрамна вежа й стіни, вал та рів, обкладений деревиною, цитаделі фортеці Батурина XVII ст. Реконструкція за археологічними даними 2008 р.

галі не допомагала вивченню Батурина і кошти діяспори тоді були єдиним джерелом для проведення розкопок міста та оприлюднення їх результатів.

З 2001 р. студії Батурина козацької доби спонсорує Програма Дослідження Східної України ім. Ковальських при КІУС, Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці та Понтифікальний Інститут Середньовічних Студій Торонтського університету. Цей проект очолює провідний історик Гетьманщини, экс-директор КІУС та директор Програми Ковальських, проф. Зенон Когут. Попередній президент НТШ Америки проф. Орест Попович був його патроном та академічним дорадником.

Низький уклін від усіх дослідників Мазепиної столиці бл. п. поетесі Володимирі Василичині та її чоловікові мистцеві Романові Василичині з Філядельфії за їх два надзвичайно щедри дари на розбудову Батуринського проекту в 2011 р. Їх портрети вже виставлені у фойє Музею археології Батурина і газета заповідника опублікує статті для вшанування цього подружжя благодійників.

У 2011-12 рр. дотації на розкопки гетьманської столиці та підготовку публікацій надали

раїнський ресторан «Золотий Лев» (власниця Анна Кісіль) та «St. Barbara's Pharmacy Ltd.» (власники Омелян і Зеня Хабурські) у Торонті, Фонд Катедр Українознавства при Гарвардському університеті (директор д-р Роман Процик, Філядельфія)

д-р Олегові Романишинові та мгр Орестові Стецеву за їх активну підтримку Батуринського проекту в громаді, численні публікації про наші розкопки у цій газеті й буклетах та за зразкову організацію й рекламу лекцій на таку тему в Українському

Студенти та науковці, учасники розкопок Батурина 2012 р. у польовому таборі експедиції.

Керівники Батуринської експедиції (ліворуч): Юрій Ситий, Вячеслав Скороход, Володимир Мезенцев та Юрій Коваленко.

LEARNING AND EDUCATION

IS SPONSORED BY

STUDIUM RESEARCH INSTITUTE AND DESNA FOUNDATION

Наука і Освіта

Спонсор сторінки — Дослідний Інститут "Студіом" та Фондація "Десна"

➤ Закінчення з стор. 6

та університеті м. Упсали (Швеція), в Інституті історії Східної Європи Віденського університету та університеті м. Інсбруку (Австрія), а також виступи на українознавчій конференції в Ілінойському університеті в м. Урбані, Ілінойс, та конгресах асоціації славистів Канади й Америки, що провадилися у Торонто. Я презентував матеріали археологічних і архітектурних досліджень Батурина на престижних міжнародних конференціях, присвячених вивченню Мазепи та його доби і спонсорованих КІУС та університетом Мілану, у м. Гарньяно-дель-Гарда в Італії у 2002 р. та 300-літню Полтавської битви на Гарвардському університеті в 2009 р.

Н. С. Як науковець Батуринського заповідника підкреслює велике значення організованих Вами масштабних архео-

логічних дослідів столиці Гетьманщини протягом дванадцяти років. Кожний сезон розкопок проливає світло на її славу історію та яскраву культуру і мистецтво, які з політичних причин не вивчалися і замовчувалися за соювіського режиму. Вражаючи реконструкції гетьманських палаців, церкви та укріплень цитаделі XVII ст., здійснені на державне замовлення 2008 р., ґрунтуються головне на археологічних джерелах. Накопичення тисяч знахідок, здобутих Вашими розкопками, спричинило створення 2009 р. Музею археології Батурина та археологічного відділу при заповіднику. Тут колекція знахідок зберігається, виставляється в експозиції й досліджується. Цей музей став однією з основних атракцій заповідника для туристів з України та Заходу, котрі з 2009 р. масово відвідують місто у кількості 140-212 тисяч на рік.

У серпні ми продовжили археологічні дослідження залишок мурованого палацу та інших споруд головної резиденції Івана Мазепи на околиці Батурина Гончарівці. Ця укріплена вілла була побудована перед 1700 р. і пограбована й спалена під час нищівного розорення гетьманської столиці московським військом у 1708 р. Жорстоке покарання повсталої Батурина відбулось за наказом царя Петра I як приклад для залякання усіх прибічників Мазепи і придушення його визвольних змагань терором.

В котловані палацу знайдено багато фрагментів цегли, полив'яних і теракотових кахлів від облицювання печей, лекальних плиток для замоцнення підлоги, керамічних деталей під-

Мазепиною садиби (площа біля 2.5 гектарів) була поділена парканами на менші двори чи ділянки, відокремлені від гетьманських покоїв. Там мешкали слуги, покоєві, кухарі, охорона, службовці державних і військових установ при палаці та знаходиться господарчі будівлі, конюшні, каретні сараї-шопи, приміщення для гетьманської гвардії (сердюки), сади й городи.

На захід від палацу поблизу засипаного колодязя, імовірно, розташовувалась поварня. Улітку там відкрили яму з силою посічених кісток тварин, яких, очевидно, споживали у їжу мешканці садиби. Поруч частково розкопали залишки обнесеного тином двору з дерев'яними будинками. Вони потребують подальших досліджень для з'ясування їх пляну, параметрів та призначення. Однак характер численних знахідок дає підстави припускати, що там мешкали заможні писарі чи інші службовці гетьманської канцелярії, архіву й бібліотеки при палаці Мазепи або освічені представники козацької старшини (офіцерської класи) з його оточення. Знахідки також вказують на присутність на оселі їх родин (жіноцтва) та ведення ними домашнього господарства. Життя відкритої оселі увірвалось під час розгрому Мазепиною маєткою в 1708 р.

В ході розкопок цього подвір'я знайшли цінну кістяну шахову фігурку пішака, виточену на токарному верстаті, три дорогі жіночі прикраси зі срібла, гірського кришталю й кольорового скла, три мідні гуздики, гаплики, дві бронзові пряжки та три фігурні бляшки з рельєфними прорізними візерунками і насічкою для оздоблення старшинських шквіряних поясів, п'ять свинцевих мушкетних куль, чотири залізні ромбичні наконечники стріл, різні залізні та кістяні побутові знаряддя й ремісничі інструменти, клаптики тканини та шнуру, багато фрагментів теракотових і глазурованих керамічних орнаментованих козацьких люльок, столових і кухонних глеків, макітр і мисок, скляного посуду та вінце бронзової тарелі місцевої продукції XVII-XVIII ст. Там знайдено 11 тогочасних срібних польсько-литовських і російських монет, уламки импортних келиха з прозорого богемського скла з виґравіруваним зображенням гірлянди, порцелянових голландської люльки та посуду й вишуканих тарілок з молочного-білого скла з рослинним орнаментом, виконаним синьою фарбою, які, правдоподібно, привезли до Батурина з Туреччини чи Кримського ханства.

Цікавими знахідками є три фрагменти бронзового окуття дерев'яної скриньки або оправи дорогої книги-стародрука, вірогідно, західного виробництва. Один з них вирізано у формі оголеного чоловіка, що грає на сопліці (зберіглась лише верхня половина фігурки) з майстерним гравіруванням у реалістичній класичній манері, подібним до техніки гравюру на метали. Обличчя, кучері, торс, мускулясті руки й пальці юнака тонко, виразно і впевнено графічно передані. Мабуть, це є зображенням якогось античного мітологічного персонажа і твором європейського світського мистецтва Нового часу. Ці знахідки красномовно говорять про заможність, освіченість та інтелектуальні заняття старшинської верхівки, що мешкала в межах Мазепиною садиби, а також про поширення у гетьманській столиці європейських культурних впливів та її торгові контакти з Заходом, Московією і Османською імперією.

У 2005 р. на місці розібраного східного флігеля палацу гетьмана Кирила Розумовського (1799-1802 рр.) археологи розкопали 17 поховань кінця XVII-початку XVIII ст. Як і на інших досліджених цвинтарях Батурина того часу, там виявили

Розкопки решток підмурків і котловану Мазепиною палацу на Гончарівці.

жертви московської навали 1708 р. Археологи гадають, що поблизу палацу останнього гетьмана Лівобережної України знаходилось передмістя, котре було знищено царською армією разом з батуринською фортецею, посадами, навколишніми селами й монастирями та їх людністю. Минулого літа розвідкові розкопки на південний схід від господи Розумовського відкрили залишки спаленої дерев'яної будови та поховання дорослої людини, правдоподібно, жертви тої трагедії.

Водночас з останніми розкопками студентка Чернігівського університету Маргарита Гарига продовжила фізико-антропологічні дослідження знайдених археологами кісток та черепів батурян XVII-XVIII ст., які вона плідно почала 2011 р. Її висліді доповнять історико-археологічне вивчення населення міста козацького періоду і виявлять нові свідчення про його тотальне вигублення нападниками у 1708 р. Тож незважаючи на подаль-

Розкопки залишок споруд на захід від палацу Мазепи на околиці Батурина Гончарівці з використанням американського металошукача.

жертви московської навали 1708 р. Археологи гадають, що поблизу палацу останнього гетьмана Лівобережної України знаходилось передмістя, котре було знищено царською армією разом з батуринською фортецею, посадами, навколишніми селами й монастирями та їх людністю. Минулого літа розвідкові розкопки на південний схід від господи Розумовського відкрили залишки спаленої дерев'яної будови та поховання дорослої людини, правдоподібно, жертви тої трагедії.

Водночас з останніми розкопками студентка Чернігівського університету Маргарита Гарига продовжила фізико-антропологічні дослідження знайдених археологами кісток та черепів батурян XVII-XVIII ст., які вона плідно почала 2011 р. Її висліді доповнять історико-археологічне вивчення населення міста козацького періоду і виявлять нові свідчення про його тотальне вигублення нападниками у 1708 р. Тож незважаючи на подаль-

Розчистка кістяка імовірної жертви московського погрому Батурина 1708 р. Розкопки поблизу палацу Розумовського 2012 р. Фото В. Скорохода.

ше скорочення складу українсько-канадської експедиції вона успішно провела польові дослідження в Батурині минулого літа і здобула цікаві й рідкі знахідки. Висловлені у цьому інтерв'ю попередні висновки і гі-

потези будуть перевірені, поточнені й доповнені в ході подальшої аналізи та осмислення матеріалів останніх розкопок. Остаточні результати будуть викладені у серії багато ілюстрованих академічних і науково-популярних статей та доповідей протягом наступного року.

Редактори «Музеї України» записали на відео моє інтерв'ю з ними про розкопки у Батурині 2012 р. і розмістили його на веб-сторінках цього ківського електронного журналу, «Нової Січі—TV» та «YouTube». Воно також оприлюднено в «Альтернативній історії» та інших інтернетних виданнях України. Див. це відео на наступних лінках:

<http://www.museumukraine.org.ua/index.php?go=News&in=view&id=7506>

http://aistor.do.am/publ/volodimir_mezenc_ev_pro_rozkopki_u_baturini_2012/1-1-0-1857

http://www.youtube.com/watch?v=kyV_40HU3Sc

хеологічні відкриття у Батурині. Бажаю Вам подальших успіхів у Ваших дослідах, публікаціях і лекціях та тісної співпраці з науковцями Заповідника «Гетьманська столиця». Щиро запрошую українців діаспори відвідати Батурина і оглянути його знамениті архітектурні пам'ятки XVII-XIX ст., скульптурні монументи та музеї.

Розкопки Мазепиною столиці плануються продовжити наступного літа. Тих добродіїв, які бажають допомогти подальшим археологічним, історичним та архітектурно-мистецьким студіям Батурина, відтворенню вигляду його зруйнованих гетьманських палаців і церков та публікації результатів цих дослідів, ласкаво просимо надіслати чеки з пожертвами за адресою: **Prof. Zenon Kohut, Director, Kowalsky Program, Canadian Institute of Ukrainian Studies, 430 Pembina Hall, University of Alberta, Edmonton, AB, Canada T6G 2H8.** Чеки з Канади мають бути виписані на: **Canadian Institute of Ukrainian Studies, Memo: Baturyn Project.** Американських добродіїв просимо ласкаво виписати Ваші чеки на: **University of Alberta Foundation USA, Inc., Memo: CIUS Baturyn Project.** КІУС надішле громадянам обох країн відповідну офіційну посвідку для сплачування податків. Усім спонсорам і жертводавцям буде висловлено подяку в пов'язаних з проектом публікаціях та публічних лекціях.

По додаткову інформацію про Батуринський проект можна звернутись до д-р В. Мезенцева за телефоном (416) 766-1408; email: v.mezentsev@utoronto.ca.

Наталія Сердюк (Батуринський заповідник) д-р Володимир Мезенцев (КІУС)

Антропологи обстежують кістки з поховань батурян XVII-XVIII ст., розкопаних археологами.